

Овчаренко Святослав Вадимович,
асистент кафедри музичного мистецтва
Київського національного університету культури і мистецтв
ovcharenko-svyatoslav@ukr.net
orcid.org/0000-0003-1855-9358
Researcher ID: HIR-6443-2022

ЖАНР «РАДЯНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР» ЯК МЕТОД ГОМОГЕНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто жанр «радянського фольклору» як методу, що був спрямований на гомогенізацію української культури у всіх її проявах в часи комуністичного ідеологічного пресингу. Визначено передумови та окреслено основні принципи формування жанру «радянського фольклору». Доведено, що радянський фольклор прямо суперечив традиційному фольклору народів СРСР, але в радянський історичний період штучно створюються умови для його культивування. Означений жанр, на відміну від живого традиційного музикування, характеризувався низьким рівнем варіативності пісенних зразків. Головною метою жанру «радянського фольклору» було створення єдиного культурного простору, який би сприяв втіленню ідеї об'єднання всіх радянських народів і формування нового суспільства. Гомогенізація української культури через радянський фольклор, становила загрозу втрати її оригінальності та самобутності. Дана характеристика є засадничою у визначенні радянського пісенного жанру. Висновки. Передумовами становлення жанру «радянського фольклору» є остаточне захоплення влади більшовиками в контексті змін історико-політичних формацій, які відбувалися на початку ХХ століття. В цей час, 20-30 роки, відбувається активний пошук впливів на багатонаціональний народ, шляхом реформування його традиційної ментальної культуротворчості. Головною метою означеного жанру було створення єдиної радянської культури, що сприяла ідеї об'єднання всіх радянських народів і формування нового суспільства. Основними принципами формування музичних колективних зразків радянського тематизму були ідеали, завдані згори представниками радянсько-ЦКовських інституцій, які втілювалися у творчості непрофесіоналів – народу і визначалися як «одиниця жанру», незалежно від того, чи набули ці твори яке небудь розповсюдження в масах.

Проте варто розуміти, що культура є живою та еволюційною і, незважаючи на спроби гомогенізації, український фольклор зберігався та змінювався відповідно до потреби та волі народу.

Ключові слова: гомогенізація культури, метод, пісні-переробки, псевдо-фольклор, радянський фольклор.

Ovcharenko Sviatoslav,
Assistant at the Department of Musical Art
Kyiv National University of Culture and Arts
ovcharenko-svyatoslav@ukr.net
orcid.org/0000-0003-1855-9358
Researcher ID: HIR-6443-2022

GENRE OF “SOVIET FOLKLORE” AS A METHOD OF HOMOGENIZING UKRAINIAN CULTURE OF THE 20TH CENTURY

The article examines the genre of ‘Soviet folklore’ as a method aimed at homogenizing Ukrainian culture in all its manifestations during the communist ideological pressure. The preconditions and basic principles of the formation of the genre of ‘Soviet folklore’ are determined. It is proved that Soviet folklore directly contradicted the traditional folklore of the peoples of the USSR, but in the Soviet historical period, conditions were artificially created for its cultivation. This genre, in contrast to live traditional music, was characterized by a low level of variation in song patterns. The main goal of the genre of «Soviet folklore» was to create a unified cultural space that would promote the idea of uniting all Soviet peoples and forming a new society. The homogenization of Ukrainian culture through Soviet folklore posed a threat of losing its originality and identity. This characteristic is fundamental to the definition of the Soviet song genre.

Conclusions. So, the prerequisites for the formation of the genre of 'Soviet folklore' are the final seizure of power by the Bolsheviks in the context of changes in historical and political formations that took place in the early twentieth century. At this time, in the 20s and 30s, there was an active search for influences on the multinational people by reforming their traditional mental culture. The main goal of this genre was to create a unified Soviet culture that promoted the idea of uniting all Soviet peoples and forming a new society. The main principles of the formation of musical collective samples of Soviet themes were the ideals imposed from above by representatives of the Soviet-Central Committee institutions, which were embodied in the work of non-professionals – the people and defined as a «genre unit», regardless of whether these works were distributed to the masses.

However, it should be understood that culture is alive and evolving, and despite attempts at homogenization, Ukrainian folklore was preserved and changed according to the needs and will of the people.

Key words: homogenization of culture, method, song arrangements, fake folklore, Soviet folklore.

Постановка проблеми. У радянському періоді, який тривав з 1917 по 1991 рік, влада активно пропагувала концепцію соціалістичної побудови суспільства і створювала нову радянську культуру. Частиною цього процесу була спроба гомогенізувати культуру різних народів СРСР, в тому числі і українську, з її унікальним фольклором, звичаями та традиціями.

В умовах сьогодення актуально розглянути «радянський фольклор» як один із інструментів упорядкування і контролю над українською самобутньою культурою. Відслідкувати фактори впливу на українські народні пісні, які в цей історичний період перетворювалися в «піонерські пісні» або «партійні пісні», які виславляли лідерів радянської держави та штучно підкріплювали ідею комунізму. Всі види народної творчості зазнавали модифікації, адаптовувалися до радянських норм і цінностей, аби підкреслити колективізм і загальність радянської спільноти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: фольклор ХХ століття явище надзвичайно складне для дослідження, але все ж українські науковці мистецтвознавці, фольклористи, етнографи взяли на себе місію висвітлити незаангажовані сторінки музично-етнографічної культури України радянського періоду. Багато дослідників займалися аналізом народного мистецтва ХХ століття серед яких М. Гайдай, В. Білецька, Н. Дмитрук, В. Білий, О. Пчілка та інші. В часи Незалежної України, на початку вже ХХІ століття, вийшла монографія С. Грици «Фольклор у просторі та часі: Вибрані статті» (Грица, 2000), яка присвячена глибинному всебічному аналізу народної творчості минулого століття. Проблематика дослідження «радянського фольклору» порушується в статтях: О. Цвид-Гром, В. Давидюк «Традиційний фольклор сучасного села в умовах маятникової

урбанізації» (Цвид-Гром, Давидюк, 2004), Є. Пащенко, «Фольклор, література, політика: хорватсько-українські антології» (Пащенко, 2011). Однією з найвагоміших праць нашого часу є дискурс Р. Кирчіва «Двадцять століття в українському фольклорі» (Кирчів, 2010) в якому автор аналізує історико-політичні передумови виникнення жанру «радянського фольклору» та початку модифікації традиційної народної творчості. П'ятий розділ монографії Р. Кирчіва має назву ««Радянський фольклор» – реальність чи фікція?», де висвітлено фольклор радянського періоду як опозиційний псевдофольклорний феномен до традиційної народної творчості. Мета статті – розкрити зміст феномену «радянського фольклору» як методу гомогенізації української культури в часи комуністичного ідеологічного пресингу. Завдання – визначити, за допомогою системного та культурно-реконструктивного підходу, передумови, мету та основні принципи формування жанру «радянського фольклору» як методу гомогенізації української культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед окреслимо процес гомогенізації культурного контексту радянського історичного періоду – це система дій, факторів з боку держави, спрямованих на скорочення українського автентичного регіонального культурного різноманіття, в процесі впровадження глобальної політики комуністичної диктатури, яка мала на меті утворити єдиний асимілятивний культурний простір на теренах колишньої УРСР.

В період формування радянського режиму, перед чиновниками та партійними діячами КПРС було поставлене ідеологічне завдання – позбавити права на існування в народі, особливого традиційного нештучного мистецтва – національного фольклору. Так виникає нове явище в творчості народних мас – радянський

фольклор, який вже не вважався таким, що побутує виключно в сільській місцевості, він творився у місті в різних суспільних класах. Він формувався всупереч всьому і навіть тоді, коли в літературно-фольклористичних колах точилися дискусії про можливість, взагалі, його існування.

В пісенних жанрах радянського фольклору найбільшою мірою відобразилось життя радянських людей, тобто ідеологічна сучасність ХХ століття крізь призму гомогенізації багатонаціонального автентичного фольклору народів СРСР, яка здійснювалася в контексті комуністичної ідеології побудови єдиної нації. Українська народна творчість, на жаль, не є винятком, вона ре-інтерпретувалася відповідно до радянської ідеології, а модифіковані пісенні зразки виконували роль здійснення державної пропаганди.

Робота по збору зразків нового пісенного матеріалу починається вже в перші роки радянської влади. Особлива увага фольклористів в цей час була звернена на фіксацію червоноармійських та партизанських пісень громадянської війни. Так, в 20-ті роки за розпорядження міністерства культури СРСР ведеться збір та публікація робочих пісень радянського часу серед яких збірник А. П'яковського «Коллективна пролетарська поезія (Пісні Донбасу)» (1927). В 20–30-х роках ХХ століття багато жанрів штучного радянського фольклору виявилися в центрі уваги фольклористів. Вже наприкінці 30-х років, вийшли перші збірники записів народної творчості на тему червоноармійської боротьби – «Червоноармійський фольклор» В. Сідельнікова (1938).

Радянський фольклор прямо суперечив традиційному фольклору народів СРСР. Багато творів, шляхом пропаганди, широко розповсюджувалися в маси, зберігаючи своє першоджерело і форму, які мало варіювалися. Він став абсолютно новим за жанровою класифікацією. В період штучного формування жанру радянського фольклору, з'являється тенденція відмирання релігійних жанрів – духовних віршів, християнських легенд, виконання яких зазнавало гонінь з боку комуністичної влади. В цей час почали відходити на задній план фольклорні жанри язичницького періоду, вони переходять в іншу форму побутування – як міфологічні билини. Разом з тим, всупереч ідеологічній машині, зразки фольклору радянського змісту,

які були створені державними пропагандистами – М. Крюковою, П. Рябініним-Андрєєвим та іншими, виявилися недовговічними та не набули популярності в народних масах, оскільки новий зміст потребував нових форм побутування і передачі, а традиційні форми побутування і передачі не були притаманні авторському «радянському фольклору». Така природа існування в масах не сприяла його розповсюдженню в якості штучної ідеологеми в культурах слов'янських народів СРСР.

На початку становлення радянської диктатури в 20-х роках ХХ століття, в народі побутує багато літературних пісень ХVIII – початку ХІХ століть. Але вже згодом широкого розповсюдження отримали пісні на слова радянських поетів. В якості прикладу наведемо такі з них: «Пісня про Каховку» М. Світлова, «Партизан Залізник» М. Голодного, «Землянка» А. Суркова та інші. Однак ці пісні являються результатом не фольклорної, а пісенної поетичної творчості і їх ніяк не можна ототожнити з фольклором. В той же час до жанру «радянського фольклору» відносили багато зразків народно-пісенної творчості, коломийок та інших традиційних жанрів, які створені професійними поетами та виконувалися колективами художньої самодіяльності.

В радянській історичний період штучно створюються умови для культивування радянського фольклору, але він, на відміну від живого традиційного музикування, характеризувався низьким рівнем варіативності пісенних зразків. Така тенденція до відсутності варіативності отримала свій подальший розвиток в штучних радянських фольклорних піснях. Отже, низький рівень варіативності, а то і взагалі її відсутність, в радянському фольклорі, порівняно з традиційним народним мистецтвом – явище контрастне і цілком закономірне, оскільки пісенні тексти були цензуровані, ідеологізовані та штучно підготовлені державними інституціями радянської поетичної творчості. Паралельно з авторськими псевдо-фольклорними музичними зразками виникає нова форма народно-поетичної творчості, яка набуває загальнодержавного масштабу та всіляко підтримується міністерством культури СРСР – це художня самодіяльність у всіх її проявах, яка спрямована на прославлення партійних діячів та робочого пролетаріату. «Понад 1,1 млн. трудівників міста й села складають армію

учасників художньої самодіяльності нашої країни, які разом з професійними митцями роблять вагомий внесок у справу формування художньої культури комунізму» (Учасники проєктів Вікімедіа. Художня самодіяльність). Однак слід зазначити, що твори художньої самодіяльності не всі відносилися до жанру «радянського фольклору», а тільки ті, які були створені не професіоналами і набули широкого побутування в народі. Поняття фольклору і літератури, творчості професіоналів і не професіоналів, в радянські часи були дуже різноманітні. Існували випадки, коли поет створював, на основі використання традиційного фольклору, літературно-музичний твір, який вважався явищем літератури, а якщо народ, тобто непрофесіонали, створювали цей зразок колективної творчості, на основі використання літературного ідеологічного першоджерела, і ця пісня набувала широкого побутування, то вона відносилася до області жанру «радянського фольклору». В цей час також серед партійних діячів виникало питання: чи має право на життя творчість непрофесійних народних мас в той час, коли «радянська людина» адаптувалася до мистецтва високого рівня – опери, балету, симфонії?

Оскільки основним джерелом народно-поетичної творчості в радянські часи було саме життя, то в більшість зразків народної творчості виникали як прямий наслідок певної життєвої події. Такі зразки зазвичай не спиралися на будь-які раніше існуючі фольклорні або літературні першоджерела. Однак в історії створення штучного радянського фольклору існують випадки, коли при виникненні нового зразка «народної творчості», використовувалися певні фольклорні і літературні першоджерела, до прикладу пісня, записана М. Ботом та М. Вертюк у 2018 році в селі Козацьке Чернігівської області, – «Там за Доном, за рекою под зельоним дубом» (Бот, Вертюк, 2018). Цей прийом інколи використовувався при створенні нових історичних оповідей, особливо широко він застосовувався при створенні нових звеличувальних пісень (оди). Автори означених піснених зразків використовували метод ретрансляції пісень героїчного змісту минулих століть, де головними героями вже виступали радянські вожді-сучасники. Вони вбачали в цьому перспективу продовження традицій фольклору робочого християнського класу та сподівалися

на стрімке поширення такого творіння в масах. Як результат впровадження такого методу – виникає новий жанр пісень, так звані «пісні-переробки», які слід відрізнити від варіантів автентичних пісень першоджерел. Колективна переробка раніше існуючих в народі фольклорних історичних та героїчних пісень, стала в свій час одним з найважливіших принципів створення зразків фольклору радянського часу.

Варто зазначити що за зовнішньою формою інколи буває важко відрізнити псевдо-фольклорні твори означеного періоду від літературних та «пісень переробок». Нерідко траплялись випадки, що в якості фольклорних видавалися та публікувалися раніше непобутуючі в народі літературно-пісенні твори ідеологічної тематики. В колективному процесі створення піснених переробок автор, який створив музичний зразок, був генератором колективної творчості в створенні тієї чи іншої народної пісні. Слід також відмітити, що перероблені народні пісні могли виникати як на основі фольклорних, так і літературних пісень. Такі перероблені пісенні зразки, в радянський період, відносили до області «радянського фольклору», оскільки вони являлися результатом не професійної, а самодіяльної колективної творчості. В них суттєво змінюється образна система та ідейний зміст. Нерідко виникав твір з цілком новим текстом, покладеним на традиційну автентичну мелодію – метод підтестовки (Ovcharenko, 2021).

Отже, основу жанру «радянського фольклору» складали авторські твори професійних поетів-піснярів, які виникли в радянський історичний період, а також всі поетичні твори, які були написані в період з 30-х по 80-ті роки ХХ століття та посіли хоч якесь місце в пропагуванні комуністичної музичної культури. Радянський фольклор – творчість, яка штучно набувала рис загальнонаціонального побутування паралельно з одвічною народною пісенною традицією – автохтонним фольклором. «Штучний новостворений політичний фольклор уважали автентичним фольклором – законним продовженням традиції, що був основою для будівництва ідеологічного міфу. Нововведений нав'язаний «фольклор» включено до збірок, він став предметом «наукових досліджень»» (Пашенко, 2011, с. 64).

Виходячи з вищезазначеного, розглянемо умови організації збору та дослідження

традиційного українського музичного фольклору середини ХХ століття. Для чіткого розуміння ситуації, в якій опинилися етномузикологи та етноорганологи тих часів, наведемо цитату праці «Традиційний фольклор сучасного села в умовах маятникової урбанізації» Олени Цвид-Гром та Віктора Давидюка, де дослідники дають об'єктивну оцінку тому, як відбувався збір усної народної творчості в умовах радянського терору: «В радянські часи інтерес до фольклору Полісся значно упав. Тому праці радянських фольклористів 50–70 рр. не йдуть ні в яке порівняння з працями польських. Поступаються вони не лише в якісному, а й у кількісному плані. На початку 70-х, луцький журналіст і фольклорист-аматор І. Федько підготував добірку, «Волинь у піснях», зроблену на основі власних записів. У ній чимало цінного фольклорного матеріалу й зі Світязя, Шацька, Мельників та інших сіл теперішнього Шацького району. Проте акцент зроблено не на архаїку, а на новотвори, так званий сучасний, радянський фольклор. Такими були установки того часу і автор нікуди від них дітися не міг» (Цвид-Гром, Давидюк, 2004, с. 280–281).

Отже, виходячи з означеного матеріалу, можна прослідкувати основні постулати ідеї створення «радянського фольклору», що дозволяє позиціонувати його як метод гомогенізації української культури шляхом реалізації наступних державних соціалістичних догм.

Ідеологічний контроль: Влада радянського режиму прагнула контролювати культуру та ідеологію. В радянській Україні створювалися державні установи, які контролювали дослідження фольклору, такі як Інститут мистецтвознавства, фольклорно-етнографічні експедиції, архіви та бібліотеки. Вони часто підпорядковувалися ідеології комуністичної партії, що обмежувало свободу дослідників і можливість публікацій.

Цензура: Державна цензура охопила літературу, музику, образотворче мистецтво та інші форми культури. Багато народних пісень та текстів були змінені або «закриті», якщо вони не відповідали радянській ідеології або були визнані «ворожими» до системи.

Колективізація: У проведенні радянської України протягом 1920-х та 1930-х років відбувалися масштабні кампанії з колективізації сільськогосподарських угідь та індустріалізації. Це призвело до змін соціального та економічного

порядку в селах, а також до змін традиційного способу життя. Багато фольклорних звичаїв, пісень та інших проявів культури було забуто або втрачено.

Отже, як бачимо, одним із головних аспектів, які вплинули на дослідження традиційного українського фольклору, була ідеологічна цензура та контроль над народним мистецтвом. Упродовж радянського періоду було введено систему державної цензури, яка обмежувала виразність та вільність українців. Офіційною інституцією, яка займалася збиранням і дослідженням фольклору і впроваджувала цензуру в практику, був Інститут народознавства Академії наук СРСР. Вчені та етнографи цього інституту досліджували різні аспекти «радянського фольклору», включаючи музику, пісні, танці, обряди та інші його прояви. Але в часи радянського ідеологічного поневолення, паралельно з становленням і дослідженням штучного жанру псевдо-фольклору, не вщухає незаангажоване, вивчення та збереження істинної української традиційної пісенної творчості, яку здійснюють науковці-етномузикологи та співробітники Інституту фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського УРСР, серед яких О. Правдюк, С. Грица, А. Іваницький, Р. Кирчів та інші. Для цих метрів важливим аспектом було збереження традиційного фольклору. Тобто дослідження традиційного автентичного українського фольклору продовжувалися. Деякі вчені та етнографи, які мали можливість працювати в радянський період, збирали народні пісні, казки, звичаї та інші жанри традиційного фольклору. Однак їхні роботи часто випускалися під цензуру або вимагали адаптації до ідеологічних норм. Паралельно з науковцями збереженням та відтворенням українського фольклору займалися практики – національні ансамблі, художні колективи – це стосувалося відродження народних пісень, танців, костюмів та інших елементів української народної культури. Це дало змогу, після розпаду СРСР і відновлення незалежності України в 1991 році, певною мірою почати активно змінюватися та позбуватися цих радянських впливів, з метою утвердження самобутності та розмаїття української культури.

Отже, передумовами становлення жанру «радянського фольклору» є остаточне захоплення влади більшовиками в контексті змін

історико-політичних формацій, які відбувалися на початку ХХ століття. В цей час, 20–30 роки, відбувається активний пошук впливів на багатонаціональний народ, шляхом реформування його традиційної ментальної культуротворчості. Головною метою означеного жанру було створення єдиної радянської культури, що сприяла ідеї об'єднання всіх радянських народів і формування нового суспільства. Таким чином, гомогенізація української культури через радянський фольклор становила загрозу втрати оригінальності та самобутності українського народу. Жанр «радянського фольклору» був штучно вирощений на живих традиціях національних культур СРСР та продовжував паразитувати на них відштовхуючи людську свідомість від архаїчного першоджерела. Він був штучним за змістом і за методами його створення. Дана характеристика є засадничою у визначенні радянського пісенного жанру.

Основними принципами формування музичних колективних зразків радянського тематизму були ідеали, завдані згори представниками радянсько-ЦКовських інституцій, які втілювалися у творчості непрофесіоналів – народу

і визначалися як «одиниця жанру», незалежно від того, чи набули ці твори яке небудь розповсюдження в масах.

Отже, радянський фольклор був позиціонований як метод гомогенізації української культури впродовж радянського періоду. Проте варто розуміти, що культура є живою та еволюційною і, незважаючи на спроби гомогенізації, український фольклор зберігався та змінювався відповідно до потреби та волі народу.

Перспективи подальших досліджень передбачають більш детальне, незаангажоване мистецтвознавче та культурологічне дослідження музичної культури України часів радянського історичного періоду, оскільки потреба в одвічній архаїчній пісенній традиції не згасла – вона жива. Національний фольклор активно виконує свої функції в умовах сьогодення у якості коду самоідентифікації українця. Аналізуючи збереженість традиційного фольклору часів радянського ідеологічного пресингу в попередніх дослідженнях автора (Ovcharenko, 2021), можна прослідкувати, що найбільш життєздатним та стійким до перебудов виявився ліричний жанр народної творчості.

Список використаних джерел:

1. Грица, С. (2000). Фольклор у просторі та часі: Вибрані статті. Тернопіль : Астон, 228 с.
2. Бот, М., Вертюк, М. (2018). Там за Доном, за рекою, под зельоним дубом /// polyphonyproject.com. https://www.youtube.com/watch?v=RjRY7IXZT3c&ab_channel=polyphonyproject.com. URL: https://www.youtube.com/watch?v=RjRY7IXZT3c&ab_channel=polyphonyproject.com (дата звернення: 26.06.2023).
3. Кирчів, Р. (2010). Двадцять століття в українському фольклорі. Львів: Ін-т народознавства НАН України. 536 с.
4. Ovcharenko, S. (2021). Modern Ukrainian musicology: from musical artifacts to humanistic universals : Collective monograph. Riga, Latvia: 'Baltija Publishing'. 515 p., «Content modification of traditional ukrainian choruses during the soviet ideological pressing (1917–1991) and the present». P. 358–373. 1,5 д.а. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-072-8-18>.
5. Пашенко, Є. (2011). Фольклор, література, політика: хорватсько-українські антології. *Народна творчість та етнологія*. Вип. 5. С. 57–66.
6. Учасники проєктів Вікімедіа. Художня самодіяльність – *Вікіпедія*. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Художня_самодіяльність (дата звернення: 26.06.2023).
7. Цвид-Гром, О., Давидюк, В. (2004). Традиційний фольклор сучасного села в умовах маятникової урбанізації. *Фольклористичні зошити*. Луцьк. Вип. 7. С. 277–295. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/1950/1/Traditional_folklore.pdf.

References:

1. Hrytsa, S. (2000). Folklore in space and time: Selected articles. Ternopil: Aston. 228 p. [in Ukrainian].
2. Bot, M., Vertiuk, M. (2018). There beyond the Don, beyond the river, under a green oak tree ///polyphonyproject.com. https://www.youtube.com/watch?v=RjRY7IXZT3c&ab_channel=polyphonyproject.com. URL: https://www.youtube.com/watch?v=RjRY7IXZT3c&ab_channel=polyphonyproject.com (accessed June 26, 2023) [in Ukrainian].
3. Kirchiv, R. (2010). The twentieth century in Ukrainian folklore. Lviv: Institute of *Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine*. 536 p. [in Ukrainian].
4. Ovcharenko, S. (2021). Modern Ukrainian musicology: from musical artifacts to humanistic universals: Collective monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing». 515 p., «Content modification of traditional ukrainian choruses during the soviet

ideological pressing (1917–1991) and the present». P. 358–373. 1,5 d.a. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-072-8-18> [in Latvia].

5. Pashchenko, E. (2011). Folklore, Literature, Politics: Croatian-Ukrainian Anthologies. *Folk art and ethnology*. Issue 5. P. 57–66. [in Ukrainian].

6. Participants in Wikimedia projects. Amateur performances - Wikipedia. Wikipedia. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Художня_самодіяльність (accessed June 26, 2023). [in Ukrainian].

7. Tsvyd-Hrom, O., Davydiuk, V. (2004). Traditional folklore of the modern village in the conditions of pendulum urbanization. *Folklore notebooks*. Lutsk. Issue 7. P. 277–295. https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/1950/1/Traditional_folklore.pdf [in Ukrainian].